

UTICAJ SVJETSKJE BERZE NA MEĐUNARODNO POSLOVANJE

INFLUENCE OF WORLD STOCK EXCHANGE ON INTERNATIONAL BUSINESS

Kenan Ademović*

SAŽETAK

Bitan segment finansijskog sistema unutar kojeg posluju poduzeća je finansijsko tržište. Glavna uloga finansijskog tržišta jeste da osigurava likvidnost kako bi većina sredstava koja je ostavljena kao štednja bude usmjerena kroz finansijsko tržište kako bi se podržale investicije. Savremeno gospodarstvo ima sedam funkcija finansijskog tržišta ; funkcija štednje, funkcija likvidnosti, kreditna funkcija, funkcija plaćanja, funkcija rizika, gospodarsko - politička funkcija te funkcija očuvanja kupovne moći. Informacijski sustavi finansijskih tržišta trgovinu na parketu burze zamijenili su trgovinom putem računala što omogućava kontinuirano kreiranje novih finansijskih instrumenata i trgovinskih sustava. Berza je trgovačka institucija, tačnije organizacija odnosno javno tržište na kojem se trguje robom, domaćom i stranom valutom uslugama, a sve pobrojano je u statutu i pravilima o trgovanju burze. Trgovinu na berzi obavljaju berzovni posrednici s različitim ulogama i ovlastima pa razlikujemo: brokere, jobbere, dealere i market makere. Stanje na burzama prati se kroz berzovne indekse koji su pokazatelji trendova na tržištu dionica u odnosu na prosjek cijena određenih vrijednosnih papira. Najveći dio svjetskog burzovnog poslovanja odvija se na relaciji New York - London - Tokio.

Poslovanje triju najvećih svjetskih finansijskih berzi analizirano je kroz kretanje bodovne razine vrijednosti burzovnog indeksa, te je neizostavan dio u ekonomiji cijeloga svijeta i svih zemalja i njihovih ekonomij. Najvažniji svjetski burzovni indeks Dow Jones

Industrial Average je onaj koji se nalazi na burzi u New Yorku, a ukoliko su tu pogrešne odluke one se odražavaju na poslovanje Londonske i Tokijske berze. Kriza koja je započela na berzi u New Yorku 2007. godine izdavanjem drugorazrednih hipotekarnih kredita, uticalo je upravo zbog svoje razvijenosti na sva druga tržišta u svijetu. Na Londonskom tržištu kriza je dovela do intervencija u spašavanju gospodarstva od strane britanske vlade, dok se utjecaj krize na Tokijskoj burzi osjetio u manjoj mjeri zbog pravovremene reakcije azijskih banaka koje su poduzele prave korake u spajanju i savezu s krizom narušenim američkim bankarskim institucijama.

Ključne riječi: berza, indeksi na berzi, međunarodno poslovanje, velika kriza, gospodarski tokovi.

SUMMARY

Important segment of the financial system within which the company operates is the financial market. The main role of the financial market is to ensure liquidity so that most funds left as savings are channeled through the financial market to support investment. The modern economy has seven functions of the financial market; function of savings, liquidity function, credit function, payment function, risk function, economic - political function and purchasing power functions. Financial market information systems exchanged trade in stock exchanges with computer-based trading, which allows continuous creation of new financial instruments and trading systems. The stock

* - Fakultet za menadžment i poslovnu ekonomiju Univerziteta u Travniku

exchange is a trading institution, more specifically an organization, that is, a public market where goods are traded, domestic and foreign currency services, and everything is listed in the charter and trading rules of the stock exchange. Stock markets are traded on stock exchanges with different roles and powers, so we distinguish: brokers, jobbers, dealers and market makers. Stock market conditions are monitored through stock indexes, which are indicators of trends in the stock market in relation to the average price of certain securities. The largest part of the world stock market is taking place on the route New York - London - Tokyo.

The business of three largest world stock markets is analyzed through the movement of the index value of the stock exchange index, and is an indispensable part of the economy of the whole world and of all countries and their economies. The most important global stock index Dow Jones Industrial Average is the one on the stock exchange in New York, and if there are wrong decisions, they are reflected in the operations of the London and Tokyo Stock Exchange. The crisis that began on the New York Stock Exchange in 2007 by the issuance of sub-prime mortgage loans was influenced precisely because of its development in all other markets in the world. In the London market, the crisis led to an intervention in the rescue of the economy by the British government, while the impact of the Tokyo Stock Exchange crisis was felt to a lesser extent due to the timely reaction of Asian banks that took the right steps in merging and the alliance with the crisis-stricken US banking institutions.

Keywords: *stock market, indexes on the stock market, international business, big crisis, economic flows.*

UVOD

Financijsko tržište predstavlja veoma bitan segment financijskog sistema u kojem posluju preduzeća i gdje se trguje financijskim instrumentima što predstavlja bitnu vezu

između tokova štednje i investicija unutar nacionalnog gospodarstva. Iz toga proizilazi, da se većina sredstava koja je ostavljena za štednju usmjerava kroz financijsko tržište a sve sa ciljem podržavanja investicija. Dakle osnovna karakteristika financijskog tržišta je prije svega omogućavanje pojedincu, bilo da je riječ o preduzeću ili društvu napredovanje u svim fazama njegovog rasta i razvoja. Ukoliko nema razvijenog financijskog tržišta ne može postojati ni realna mogućnost prikupljanja velike novčane mase, kao ni ekonomskog rasta gospodarstva. Temelji napredovanja u pogledu poslovanja financijskog su na suvremenim informacijskim tehnologijama kojima se omogućava kontinuirano kreiranje novih financijskih instrumenata i trgovinskih sustava.

Vrlo bitan segment financijskog tržišta jesu tržišta kapitala. Uređeni dio tržišta kapitala predstavljaju berze na kojima se odvija trgovina financijskim instrumentima putem posrednika koji djeluju u ime investitora na berzi ili su trgovci koji samostalno izvršavaju transakcije za vlastiti račun. Da bi se što bolje snašlo u brojnim berzovnim procesima, posrednici na berzi su ti koji se specijaliziraju za trgovanje određenim vrijednosnim papirima. Najvažniji pokazatelj općih trendova na tržištu kapitala jeste berzovni indeks koji se koristi za procjenu kretanja promjene cijena dionica. Najveće svjetske financijske berze koje svojim utjecajem ne utječu samo na stanje u nacionalnom gospodarstvu unutar kojeg se nalaze imaju bitnu ulogu u tržišnim kretanjima, ali imaju utjecaj i na cjelokupno svjetsko gospodarstvo. Sve bržom globalizacijom, komunikacijom i liberalizacijom omogućava se svjetskim financijskim tržištima da postanu najdinamičniji segment svjetskog gospodarstva. Iz svega navedenog veoma bitno je pokazati i dokazati kako i na koji način velike svjetske berze utiču na cjelokupno međunarodno poslovanje. Funkcionisanje financijskih tržišta nezamislivo je bez tržišta kapitala odnosno bez tri najveće svjetske berze Londonsku, New Yorkšku i Tokijsku berzu. Kretanjem indeksa na ovim berzama

unaprijed je određen veliki dio kretanja i kolanja kapitala u cijelom međunarodnom finansijskom sektoru.

POJAM BERZE

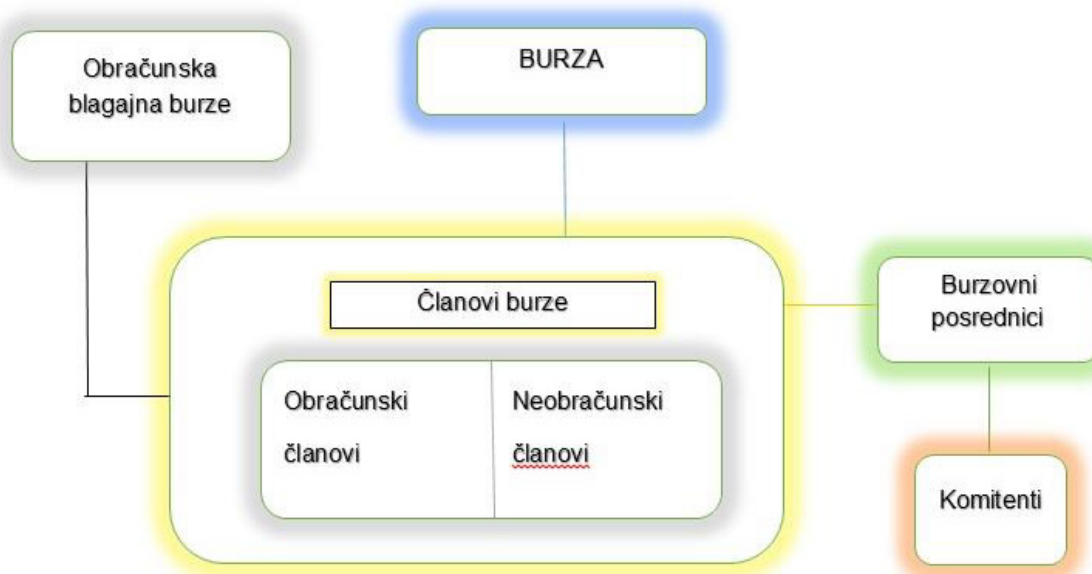
Berza (eng. exchange, franc. bourse, njem. die Börse) predstavlja trgovačku instituciju, odnosno organizaciju te javno tržište na kojem se trguje standardiziranom robom, uslugama, domaćom i stranom valutom što je sve pobrojano u statutu i pravilima o trgovanju burze. Ono što karakteriše berzu jeste da se trgovanje odvija u određeno vrijeme i po unaprijed propisanim postupcima. ¹Tumačeći po Međunarodnom udruženju berzi, definicija berze bi glasila da se radi o regulisanom

tržištu u kojemu preduzeća i vlade mogu prikupiti sredstva izdavanjem vrijednosnih papira gdje opskrba vrijednosnim papirima zadovoljava potražnju. Sama razmjena derivata omogućava investitorima upravljanje rizikom. Razmjena je vrlo važna i ključna uloga u svjetskoj ekonomiji. Berza kao jedino mjesto gdje se utjelovljuje transparentnost u procesu formiranja cijena, informiranju ulagača i širenju informacija za funkcioniranje finansijskog tržišta. Dakle iz svega zaključeno berza predstavlja važan izvor kapitala za preduzeća u usponu, kao i za preduzeća koja su davno utemeljena.² Da bi se bilo koja berza organizovala potrebno je da se striktno poštuju pravila i propisi kojima se posluje na berzi te da se shodno tome organizuje i njeno poslovanje.

1 Alajbeg D., Bubaš Z.: Vodič kroz hrvatsko tržište kapitala, Institut za javne financije, Zagreb 2001., str. 14.

2 www.world-exchanges.org/home/index.php/education/glossary/E

Slika 1. Organizacija berze

Izvor: Andrijanić I., Vidaković N.: Poslovanje na burzama – načela i praksa, Visoko učilište Effectus, Zagreb, 2015., str. 33.

Burza kao organizacija kako je vidljivo i na slici poredana je prema hijerarhijskoj strukturi i to sljedećim redom : ¹

1 Andrijanić I., Vidaković N.: Poslovanje na burzama – načela i praksa, Visoko učilište Effectus, Zagreb, 2015., str. 26.

Skupština članova berze predstavlja najviše je tijelo berze koje bira upravu i nadzorni odbor berze.

Uprava berze je najvažniji organ berze koji rukovodi poslovima, upravlja imovinom, donosi uzance berzovnog poslovanja. Uprava berze osniva nekoliko odbora koji

obavljaju različite funkcije koje se odnose na uredno poslovanje berze te primjera radi to mogu biti odbor za berzovna pravila, odbor za kotacije i cijene, izvršni, kontrolni i financijski odbor kao i druge vrste odbora koje se mogu osnivati.

Tajništvo berze provodi odluke berzovnih organa te je zaslužno za brzo i uspješno obavljanje administrativnih poslova koji se pojavljuju u radu berze.

Obračunska blagajna berze predstavlja mjesto preko kojeg se kompenziraju sva dugovanja i potraživanja članova berze i burzovni sudionika jednostavnim prebijanjem iznosa tako da se razlike isplaćuju ili knjiže u korist odgovarajućih računa.

Posrednici koji trguju naberzi se nazivaju burzovnim posrednicima odnosno oni su ti koji zastupaju nalogodavca, prilikom zaključivanja berzovnih poslova. Da bi mogli sudjelovati u radu berze, posrednici moraju zadovoljiti uslove koje berza zahtijeva. Nakon što ispune uslove, pridružuju se berzovnom trgovanju uz pridržavanje propisa, statuta i pravila berze na kojoj posluju. Nepridržavanjem berzovnih pravila za posrednika znači gubitak prava trgovanja. Svaka berza na posredan način određuje posredničke djelatnosti, uslove i mogućnosti pristupa berzovnim sastancima te obavljanja berzovnih poslova. Ako netko zadovoljava pravila sudjelovanja na jednoj berzi, to ne mora značiti i često ne znači da zadovoljava pravila sudjelovanja na drugoj berzi.²

Ovlaštena osoba koja posreduje između zainteresiranih kupaca i prodavatelja vrijednosnica na berzi naziva se broker. Brokери su posebna vrsta stručnjaka koji su u potpunosti upoznati s vrstom robe i uvjetima prodaje na tržištu, a posrednički posao kojeg klijent nalaže mora biti u potpunosti izvršen. Poslovi koje broker obavlja za nalogodavca može da bude prodaja i nabava robe, povjereni poslovi na robnoj burzi ili kupoprodaja vrijednosnih papira na efektivnim burzama. Za uslugu posredovanja

broker naplaćuje proviziju.

Po pravilima berze brokери mogu djelovati naizmjenično kao posrednici ili kao trgovci u svoje ime, ali ne smiju iskorištavati prednosti prilikom trgovanja koje bi mogli steći u odnosu na nalogodavatelja Stoga, se za brokera može reći da je stručnjak koji radi za tuđe ime i tuđi račun. Jobber je samostalan i slobodan trgovac na berzama koji kupoprodaju obavlja u svoje ime i za svoj račun, a zaradu ostvaruje na razlici u cijeni, a diler predstavlja samostalnog trgovca koji kupuje i prodaje vrijednosne papire, a te transakcije obavljaju za svoje ime i za svoj račun.

POSLOVANJE NA BERZI U NEW YORKU

Velika većina tržišta u današnjem poslovanju rade elektronički pomoću brze tehnologije, ipak na berzi u New Yorku se vjeruje kako ništa ne može zamijeniti čovjeka, odnosno ljudsku prosudbu i odgovornost. Upravo je ta ljudska veza ono što osigurava snagu, smanjuje nestabilnost, povećava likvidnost i rast cijena. Preko 200 godina poslovanja zadržana je opredijeljenost prema uređenim financijskim tržištima, a ta tradicija nastoji se zadržati i u daljnjem poslovanje ove berze. Globalna financijska tržišta doživljavaju uspon na berzi u New Yorku svakodnevno, gdje su zapravo brokери i trgovci ti koji imaju pristup dionicama, obveznicama, investicijskim fondovima, opcijama i drugim finansijskim proizvodima kojima se trguje na šest likvidnih tržišta berze. Ova berza je između ostalog specifična i po tome što je izložena svim dijelovima američkog tržišta dionica, kao i višestrukim međunarodnim tržištima, berza u New Yorku može podržati sve vrste strategija trgovanja i neprekidno izvršiti izdane naloge tog dana. New Yorška berza podijeljena je prema vrsti vrijednosnih papira kojima se trguje. Svako od tih tržišta specijalizirano je za određenu vrstu vrijednosnih papira, a oni se dijele na: tržišta dionica, opcija i obaveznica.³ Kada je

3 www.nyse.com/trade Podijeljenost tržišta dionica

2 Schwartz A.R., Francioni R.: Equity Markets In Action – The Fundamentals of Liquidity, Market Structure & Trading, Wiley, New Jersey, 2004., str. 3.

riječ o tržištu dionica NYSE (New York stock exchange) trgovanje na parketu berze u New Yorku transformirano je u 21. vijeku uz poboljšani dizajn, tehnologiju i internetsku mrežu što je bitno za nesmetano trgovanje. Inovativna nova generacija trgovanja na parketu omogućuje lakši pristup preduzećima svi tržištima berze. NYSE ARCA je prva elektronička berza u SAD – u koja trenutačno trguje s više od 8000 listanih vrijednosnih papira. Riječ je o tržištu koje nudi potpuno automatizovano, transparentno otvaranje i zatvaranje aukcija uz značajne mogućnosti u pogledu povećanja cijena za sve vrijednosne papire kojima se trguje.⁴

NYSE MKT je tržište koje je dizajnirano na način da podrži nova, brzo rastuća preduzeća. NYSE MKT je sa druge strane vodeće svjetsko tržište za manja poduzeća koje pomaže u njihovom daljnjem poslovnom rastu i razvoju. Kada je riječ o tržištu opcija na New Yorškoj berzi postoje NYSE AMEX OPTIONS, NYSE ARCA OPTIONS koja predstavljaju tržišta koja sudionicima pružaju učinkovito i transparentno okruženje u kome trguju opcijama. Oba tržišta posjeduju funkcionalnost i fleksibilnost kako bi pomogli sudionicima tržišta u ublažavanju rizika vezanog uz trgovinsko okruženje. Tržište obaveznica na NYSE naziva se NYSE BONDS te je njegova struktura ta koja stvara jedinstveno tržište koje ispunjava nedostatke u današnjem tržištu duga. Investitorima se pruža jednostavan pristup transparentnim cijenama i trgovačkim informacijama kako bi mogli donositi bolje investicijske odluke. Vrste obveznica kojima se trguje na ovom tržištu su: konvertibilne obveznice, korporativne obveznice i beskuponske obveznice. Prema podacima NYSE ostvaruje trend rasta vrijednosti indeksa koji se nastavlja i dalje, a najveća vrijednost indeksa iznosi 19.987,63 boda ostvarena krajem 2017. godine. U januaru 2018. godine prvi puta u historiji Dow Jones Industrial Average raste iznad 20.000 bodova. Takvo poboljšanje stanja vrijednosti indeksa pripisuje se

na New Yorškoj berzi.

4 Ibidem

novozabranom američkom predsjedniku i njegovoj politici koji obećava smanjenje poreza, raznih propisa i regulacija.

LONDONSKA BERZA

Londonska berza i trgovanje na Londonskoj burzi karakteristično je po tome što je tržište jasno definisano kao i svrha njegova poslovanja. Tržišta Londonske berze je to preko kojeg ide najveći priljev glavnog kapitala putem vrijednosnih papira u međunarodne tvrtke. Za jako veliki broj preduzeća, firmi i kompanija u cijelom svijetu londonsko tržište je osnovni cilj kao i poslovanje na ovoj berzi upravo zbog priljeva velike količine kvalitetnog kapitala. Glavno tržište (eng. Main Market) predstavlja vodeće tržište za veća, organizovana preduzeća, kao i za neke od najvećih i najpoznatijih svjetskih korporacija. Potpomognuto i uravnoteženo brojnim uglednim standardima, regulacijama i korporativnim upravljanjem, glavno tržište predstavlja oznaku kvalitete za svako preduzeće koje je priznato i kojim se trguje na Londonskoj berzi. Financial Conduct Authority je regulatorna agencija koja prati nadzor financijskih usluga, a čiji se strateški cilj odnosi na osiguranje pravednog funkcioniranja financijskog tržišta Velike Britanije, te je premium tržište dio FCA, kojemu pripadaju neke od najvećih svjetskih korporacija. Standard tržište podložno je minimalnim standardima Europske Unije unutar kojeg se trguje dionicama i dužničkim vrijednosnim papirima, dok je specialist found list tržište osmišljeno za visoko specijalizirane investicijske subjekte kojima je cilj privući institucionalne, visoko obrazovane investitore ili profesionalne ulagače. Novi dodatak ponudi na glavnom tržištu predstavlja High grow segment, koji je osmišljen za vlasničke vrijednosne papire čija vrijednost ubrzano raste, a pomoću kojeg se ostvaruju prihodi poduzeća koja s vremenom žele biti listana na Premium segmentu glavnog tržišta.⁵ Na Londonskom tržištu

5 www.lseg.com/areas-expertise/our-markets/markets-membership/london-stock-exchange-be-

i berzi srećemo i tržište za profesionalne investitore PSM (eng. Professional Securities Market) gdje je zapravo riječ o razmjeni na tržištu koja je regulisana za depozitare s listanim potvrdama i dugom koji je usmjeren na profesionalne ulagače. Međunarodna poduzeća koja su pridružena Londonskom tržištu smatraju kako je ovo tržište najbolji izbor za njihov daljnji rast poslovanja, a poduzeća koja su uključena u trgovanje na tržištu pripadaju sljedećim regijama: Rusija, Azija – Pacifik i Australija, Indija i Pakistan, Europa, Bliski Istok i Afrika, Sjeverna i Južna Amerika.⁶ Na Londonskom tržištu zapravo je veoma slično ponašanje kao i sa tržištem u New Yorku gledano kroz stanje njihovih dvaju najbitnijih indeksa. Na taj način moguće je procijeniti kako je prije krize koja se desila u periodu od 2007. – 2009. godine vrijednost indeksa porasla, a s početkom krize u martu 2007. godine vrijednost indeksa naglo pada. Kriza je dovela do intervencije Valde u Londonu kao i u New Yorku i to na način spašavanja najvećih preduzeća i banaka ubrizgavajući Vladin novac negdje oko 60 milijardi dolara u Londonu i 85 milijardi dolara u New Yorku.⁷ Ovakva intervencija bila je neophodna jer nije došlo do kraha drugih preduzeća i kompanija u svijetu koje su svojim dionicama i vrijednosnicama poslovale na ovim tržištima.

POSLOVANJE NA TOKYO STOCK EXCHANGE (TSE)

Trgovanje i poslovanje na Tokyo Stock Exchangeu je sasvim drugačije nego li poslovanje na ova dva berzanska tržišta koja su prethodno opisana. Vodeće japanske korporacije kotiraju na prvom odsjeku. Finansijskim instrumentima trguje se na određenim mjestima na parketu označenim prema industrijskim granama. U prvom odsjeku kotira oko 1.900 dionica najvećih

preduzeća.⁸ Na drugom odsjeku trguje se s preostalim dionicama iz prvog odsjeka kao i s oko 480 dionica koje se nalaze u „drugom odsjeku“ trguje se pomoću kompjutoriziranog sustava za ispostavljanje i izvršenje narudžbi.⁹ Sa druge strane tzv. Mothers (eng. Market of The High – growth and Emerging Stocks) nudi trgovanje na tržištu za preduzeća s potencijalom rasta koja imaju za cilj kotirati u „prvom odsjeku“. Da bi se poslovalo na Tokijskoj berzi sa strane podnositelja zahtjeva mora da se pokaže visoki potencijal rasta. Sa druge strane Jasdq predstavlja tržište karakterisano na temelju tri koncepta: pouzdanosti, inovativnosti i regije te internacionalizacije. Prethodni oblik Tokyo Pro Market-a osnovan je u junu 2009. godine kao tržište kojim upravlja Tokyo AIM, Inc. koje je nastalo kao zajedničko ulaganje Tokijske i Londonske berze.¹⁰ Ovo tržište osnovano je na temelju odredbe tržišta profesionalnih ulagatelja, a cilj mu je bio pružiti nove mogućnosti financiranja i prednostima pred drugim tržištima koja ne bi mogla ponuditi niti jedna druga azijska burza s potencijalom rasta u Aziji i Japanu. Novo tržište obveznica za profesionalne ulagače temeljeno na profesionalnom tržišnom sistemu prema Zakonu o finansijskim instrumentima i berzama iz 2008. godine naziva se Tokyo pro bond market. Najvažniji indeks kretanja na Tokijskoj berzi jeste Nikkei 225. Velika ekonomska kriza 2007.-2009. godine potresla je i berzu u Tokiju kada je zabilježen veliki pad indeksa, te velike gubitke. Nagli rast vrijednosti indeksa Nikkei 225 počeo je 2012. godine, i traje sve do 2015. godine kada je ostvarena najviša razina indeksa u vrijednosti od 20.868,03 boda.¹¹

come-member, Finansijska tržišta u Londonu

6 www.londonstockexchange.com/companies-and-advisors/listing/markets/markets.htm, Londonska berza i njeni segmenti

7 Ibidem

8 www.jpx.co.jp/english/equities/listing-on-tse/new/basic/, Londonska berza

9 Ibidem

10 Ibidem

11 Ibidem

ZAKLJUČAK

Svjetska tržišta kapitala svakodnevno prolaze kroz velike promjene. Međunarodno natjecanje je svakim danom sve intenzivnije, konkurentnije i učinkovitije u trgovinskoj razmjeni poduprto brojnim regulatornim uvjetima. Odgovor najvažnijih svjetskih berzi u New Yorku, Londonu i Tokiju vezanih uz pitanja razvoja odredit će njihov budući opstanak na globalnom financijskom tržištu. Najstarija i najpoznatija je berza u New Yorku koja svojom veličinom, tržišnom kapitalizacijom i dnevnim prometom nadmašuje Londonsku i Tokijsku burzu. Berza u New Yorku zapravo je zajednica za više od 2.400 poduzeća koje svoje poslovanje temelje na industriji, uslužnim djelatnostima i tehnološkim inovacijama, dok Londonska berza predstavlja jedno od najvažnijih međunarodnih tržišta kapitala na kojoj kotira oko 2.200 poduzeća, a od toga je 500 međunarodno. Tokijska burza predstavlja središnje finansijsko tržište Japana i licenciranu finansijsku instituciju koja se bavi pružanjem finansijskih usluga. Jako bitan segment poslovanja berzi jeste berzovni indeks koji prati poslovanje listanih poduzeća u ključnim tržišnim sektorima. Najvažniji svjetski berzovni indeks je Dow Jones Industrial Average upravo onaj koji se nalazi na berzi u New Yorku, a promjene koje se događaju unutar navedenog indeksa utječu na stanje cjelokupnog svjetskog gospodarstva. Unutar tržišta Londonske burze izračunava se njezin najbitniji indeks FTSE 100 koji predstavlja izvor kapitala i industrijskog segmenta čija se pak razina kretanja odražava i ima uticaj na gospodarski sistem Velike Britanije. Najpoznatiji indeks japanskog tržišta vrijednosnicama je Nikkei 225 koji je najvjerniji pokazatelj stanja na japanskom tržištu dionica, a iskazuje ponderisanu cijenu dionica 225 najvećih tvrtki koje kotiraju u prvom odsjeku. Promjene u ovome indeksu uzrokuju snažan rast ili pad ponajprije japanskog, ali i cjelokupnog azijskog gospodarstva.

LITERATURA

- [1] Alajbeg D., Bubaš Z.: Vodič kroz hrvatsko tržište kapitala, Institut za javne financije, Zagreb, 2001.
- [2] Andrijanić I., Vidaković N.: Poslovanje na burzama – načela i praksa, Visoko učilište Effectus, Zagreb, 2015.
- [3] Bailey R.E.: The Economics of Financial Market, Cambridge University, Cambridge, 2005.
- [4] FTSE Russell Company: Ground Rules for the FTSE UK Index Series, London, 2016.
- [5] Kendall D.: The Way of the Dow, CME Group, 2013.
- [6] NYSE: Methodology Guide for NYSE Indexes, New York Stock Exchange, New York, 2004
- [7] Prohaska Z.: Analiza vrijednosnih papira, Infoinvest, Zagreb, 1996.
- [8] Schwartz A.R., Francioni R.: Equity Markets In Action – The Fundamentals of Liquidity, Market Structure & Trading, Wiley, New Jersey, 2004.
- [9] www.lseg.com/areas-expertise/our-markets/markets-membership/london-stock-exchange-become-member, Finansijska tržišta u Londonu
- [10] www.londonstockexchange.com/companies-and-advisors/listing/markets/markets.htm, Londonska berza i njeni segmenti
- [11] www.jpx.co.jp/english/equities/listing-on-tse/new/basic/, Londonska berza
- [12] www.nyse.com/trade, Podijeljenost tržišta dionica na New Yorškoj berzi.
- [13] www.world-exchanges.org/home/index.php/education/glossary/E